

Indrivningsförhållanden i svenska städer

Av Professor Sven Helander

Riksdagens revisorer framlade i fjol för första gången statistiska uppgifter rörande indrivningsresultatet i ett flertal svenska städer. Detta är ett mycket tacknämligt företag, som är värt allt erkännande.

Vi skola nu i det följande pröva, vilka slutsatser som kunna dragas rörande indrivningsarbetet i olika svenska städer, varvid vi söka statistiskt bearbeta det numera tillgängliga statistiska materialet.

Först ett par uppgifter rörande omfattningen av detta material. Uppgifter lämnas rörande 35 svenska städer med sammanlagt 2.255.608 innevånare. Då alla svenska städer hade 3.666.330 innevånare, så är det ungefär $\frac{2}{3}$ av den svenska stadsbefolkningen, som vi sålunda kunna pröva, vad indrivningsarbetet angår.

Enligt vad som uppgivits, lär emellertid statistiken ha tillkommit genom stadsfogdeföreningen, som saknat möjlighet erhålla generella uppgifter, vilket är förklaringen till den ojämnhet, som det publicerade statistiska materialet tyvärr innehåller.

Följden har blivit, att av rikets 32 städer med egna uppborädsverk uppgift lämnas endast rörande 25 städer. Borås, Falun, Kristianstad, Kristinehamn, Södertälje, Trälleborg och Västervik, vilka städer tillsammans ha 192.577 innevånare, saknas i statistiken.

Däremot finnas uppgifter rörande 10 städer, som *icke* ha egna uppborädsverk men däremot stadsfogde, nämligen Falköping, Härnösand, Katrineholm, Motala,

Sala, Skellefteå, Skövde, Sundbyberg, Varberg och Visby. Dessa 10 städer ha tillsammans 182.510 innevånare eller nästan så mycket som de nyss nämnda felände städerna.

Vi ha all anledning med tacksamhet erkänna de upplysningar, som vi därmed för första gången erhålla rörande en viktig del av städernas verksamhet. Det måste blott tilläggas, att statistiken rörande de mindre städerna är mera ofullständig än i fråga om de större städerna. Vid årsskiftet 1956/57 funnos i Sverige 93 städer med mindre än 20.000 innevånare, men statistiken omfattar endast 7 städer av denna kategori (varav den minsta Sala med 10.638 innevånare). Rörande de mindre städernas indrivningsförhållanden bli vi således genom denna statistik blott obetydligt underrättade och ha ingen säkerhet, att de här föreliggande uppgifterna äro typiska. Av rikets 40 städer med mera än 20.000 innevånare få vi däremot uppgifter rörande 28 städer. Borås med 63.857 innevånare är den viktigaste stad, som saknas.

Av de 59 svenska städer, som ha stadsfogdekontor, föreligga uppgifter från 35 städer. Detta är i varje fall en så stor andel, att ett statistiskt bearbetande av resultaten är befogat.

Men om vi nu statistiskt jämföra indrivningsarbetet i olika städer, måste först påpekas, att förutsättningarna för detta arbete faktiskt ligga olika till i olika städer.

Stockholm befinner sig i ett visst sär-

läge genom att till följd av inflyttningen från landsorten Stockholm driver in mera skatter för landsorten än landsorten gör för Stockholm. Detta betyder, att uppgifterna rörande indrivningen per anställd blir något vilseledande till Stockholms nackdel, då en del av arbetet för de skatter, som redovisas som indrivna i landsorten, faktiskt fullgöres i Stockholm och detta i större utsträckning än vad omvänt skatter för Stockholm drivas in i landsorten. Skillnaden i indrivningsbeloppet utgjorde dock 1956 endast 1,3 miljoner kronor till Stockholms fördel.

Man bör vidare beakta, att hamnstäderna i viss mån befinna sig i ett ogynnsamt läge vid indrivningen. I vissa hamnstäder ha en del småföretag uppkommit i samband med hamnarbetet, som kunna förorsaka extra arbete. Att få reda på sjömännen, som kanske under tiden övergått till annat fartyg eller annat rederi, ibland även till fartyg av annan nationalitet, kan vara mycket besvärligt. Ju högre skattetrycket har blivit, desto större har frestelsen blivit för sjömännen att begagna de särskilda möjligheter, som de ha att komma undan skatten, vilket allt försvårar indrivningsarbetet.

Städer, som ha stort antal skönstaxeringar äro särskilt svårbehandlade vid indrivningsarbetet. Man kanske har tagit upp ett inkomstbelopp i överkant för att förmå vederbörande att klaga och därmed tvinga honom att deklarerera. Så blir skatten icke betalad och går till indrivning. Indrivningsbeloppet kanske därvid har redovisats för högt och det kan behövas många och tidsödande samtal, innan de verkliga förhållandena blir klarlagda.

Om här nedan antalet indrivningsfall per anställd blir undersökt, får man icke

förbise, hur olika de skilda indrivningsfallen kunna vara och det är endast den mera omfattande statistiken, som ger en rättvis bild av läget. Genomsnittssiffran för hela landet, att 293 indrivningsfall per anställd medhinnas om året är därför framför allt viktig. Det betyder, att ungefär ett indrivningsfall per anställd om dagen medhinnas. Det är fullt förenligt med att den enskilde indrivningsmannen kanske gör 20 besök på en dag — men många träffar han icke hemma, med många behöves mera än en förhandling, då överenskomna avbetalningar av skatteskulden kanske icke fullgöras. Men kontorsarbetet för indrivningen fordrar även personal, som ingår i den nämnda statistiken rörande antalet indrivningsfall per anställd och i vissa fall är det föreskrivet, att ett vittne skall åtfölja indrivningsmannen, vilket allt ökar personalbehovet.

Om kreditrestriktionerna lett till att arbetsgivarna icke inbetala de anställdas skatter, som de kvarhållit och rentav betrakta som ett medel att ersätta de bankkrediter, som företagen icke kunna få, ställes indrivningsmannen inför svåra avgöranden — han kan med sina beslut försvåra hela företagets vidare verksamhet, men måste också tillvarataga skatteintresset. Kreditrestriktionerna ha därför fått som nödvändig följd, att förhandlingarna med många företagare försvårats och därmed blivit mera tidsödande. Men dessa fall framträda i mycket olika grad i skilda städer, vilket även bör beaktas, om vi nu statistiskt jämföra indrivningsarbetet i olika städer.

Med alla dessa reservationer må först följande relationer fastställas, som dels direkt framgå, dels kunna uträknas av den nu tillgängliga statistiken.

År 1956.

	Indrivna poster per anställd	Indrivn-belopp per anställd	% lönekostn. i förh. till indrivet belopp	Löne-kostn. per anställd	Indrivna poster per anställd	Indrivn-belopp per anställd	% lönekostn. i förh. till indrivet belopp	Löne-kostn. per anställd	
Stockholm	354	116.076	8,8	10.182	Sundsvall	330	75.181	15,9	11.987
Göteborg	230	46.395	22,7	10.520	Landskrona	430	81.232	16,6	13.448
Malmö	268	64.773	19,0	12.284	Sundbyberg	194	51.479	23,4	12.027
Norrköping	380	78.213	16,1	12.588	Motala	180	38.183	28,9	11.033
Hälsingborg	338	65.822	14,6	9.581	Östersund	228	54.454	23,5	12.781
Örebro	293	75.170	15,5	11.604	Växjö	239	55.103	23,8	13.134
Uppsala	398	83.764	14,6	12.207	Skövde	203	42.038	27,4	11.512
Västerås	299	76.354	14,3	10.906	Nyköping	306	88.255	14,7	12.820
Linköping	334	66.399	18,6	12.378	Skellefteå	206	52.336	26,1	13.667
Eskilstuna	324	60.279	19,1	11.496	Umeå	304	83.612	15,1	12.667
Gävle	259	60.169	20,2	12.183	Katrineholm	307	87.962	14,2	12.590
Jönköping	279	58.493	17,9	10.490	Härnösand	258	68.589	16,6	11.360
Karlstad	315	65.152	16,3	10.614	Visby	212	45.756	24,5	11.193
Lund	221	54.302	22,2	12.029	Varberg	200	44.827	25,1	11.267
Halmstad	258	52.716	21,3	11.214	Falköping	231	54.997	11,8	6.453
Karlskrona	185	36.103	31,4	11.329	Sala	262	65.408	22,0	14.408
Kalmar	192	32.928	35,1	11.571					
Uddevalla	314	103.750	10,8	11.237					
Luleå	229	68.476	18,4	12.578					

Om vi nu först söka en överblick över hela läget, så kunna följande relationer fastställas:

	Genomsnitt för 35 städer	Maximum	Minimum
Indrivna poster per anställd	293	Landskrona 430	Motala 180
Indrivet belopp per anställd	77.016 kr.	Stockholm 116.076 kr.	Kalmar 32.928 kr.
% lönekostnader i förh. till indrivet belopp	14,2 %	Kalmar 35,1 %	Stockholm 8,8 %
Lönekostnader per anställd	10.969 kr.	Sala 14.408 kr.	Falköping 6.453 kr.

Rörande de två sista uppgifterna bör genast påpekas, att Falköping och Sala äro de 2 minsta städer, som ingå i statistiken. Att just dessa 2 städer komma i maxi- och minimiläge är i statistiskt hänseende ogynnsamt, då i båda fallen tillfälliga inflytanden lätt kunna föreligga. Närmast efter de nämnda städerna följa Skellefteå med 13.667 och Hälsingborg med 9.581 kr. genomsnittliga lönekostnader per anställd. Det bör påpekas, att vid lönekostnaderna spänningen mellan maxi- och minimibeloppen, jämfört med genomsnittssiffran för hela riket, är jämförelsevis liten. Utan att därmed vilja använda några ackordsynpunkter på förhållandena, måste dock påpekas, att % lönekostnaden i förhållande till det indrivna

beloppet visar långt större spänningar. Särskilt ogynnsamt är i detta hänseende. Kalmar, där lönekostnaderna uppgå till mer än tredjedelen av det indrivna beloppet. Gynnsammast ställt är i detta hänseende Stockholm. Detta sammanhänger med att indrivningsbeloppet per anställd i Stockholm är högst i hela riket. Det bör i samband därmed påpekas, att det indrivna beloppet per indrivningsfall i Stockholm icke är så mycket högre, som man kunde antagit: i Stockholm 318 kr. mot för alla undersökta 35 städer 263 kr.

Antalet indrivna poster per anställd visar rätt stora spänningar, nämligen högst i Landskrona med 430 indrivna poster per anställd och lägst i Motala med blott 180 indrivna poster per anställd.

De hittills anförda siffrorna ge någon inblick i de faktiskt rådande förhållandena. Men dessa uppgifter ha den nackdelen, att de icke äro sinsemellan jämförbara och således icke tillåta en allmän överblick var indrivningsverksamheten lyckats särskilt väl och särskilt illa.

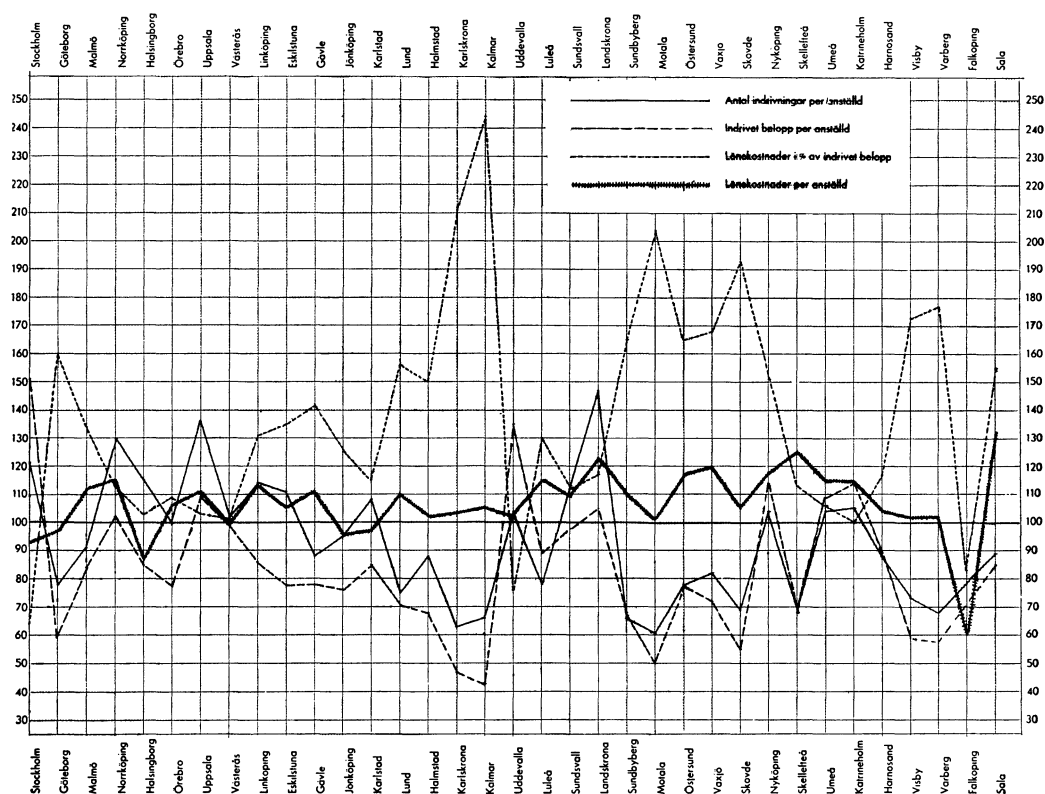
Detta skall nu möjliggöras genom att vi i samtliga fall sätta genomsnittet för alla 35 städerna = 100 och därefter pröva, hur läget då är i alla de särskilda städerna. De olika uppgifter, som givas för de enskilda städerna, bli därmed sinsemellan jämförbara och tillåta därmed också sammanfattande omdöme rörande de olika städernas indrivningsverksamhet.

Det blir visserligen icke de direkta siffrorna, som vi efter denna dubbla omräk-

ning pröva, utan relationstal. Men eftersom dessa relationstal överallt utvisa skillnaden, jämfört med genomsnittet, ge de faktiskt en rättvisare bild av hela läget, då genomsnittsläget för alla undersökta 35 städerna hela tiden användes som grundval.

Det diagram, som vi bifoga, vinner i klarhet, enär alla kurvor då få direkt jämföras, då genomsnittsläget i samtliga fall sättes = 100. Det är i själva verket mycket lärorikt att därvid studera, hur kurvorna i olika fall visa stark inre släktskap.

Det hade varit mycket näraliggande att härvid uträkna korrelationskoefficienter, men för att icke göra vår framställning svårförståelig eller obegriplig för den statistiskt icke tränade läsaren, ha vi före-

dragit att här söka i ord klagöra de samband, som korrelationsberäkningen annars fastställer med ett enda tal.

Vad angår de lönekostnader som i det följande behandlas bör påpekas, att siffrorna för de mindre städerna i statistiskt hänseende måste anses som osäkra. I Sala finnes 2,5 anställda, i Varberg och Nyköping 4, i Umeå och Falköping 2,5 etc. Här kunna individuella särfall påverka hela resultatet, så att några längre gående slutsatser icke äro statistiskt möjliga.

Men också storstäderna befinner sig i ett särskilt läge. I Stockholm kan arbetsfördelningen drivas så långt, att för enklare arbeten billigare arbetskraft kan användas, varigenom den genomsnittliga arbetskostnaden kan bli proportionsvis billigare än i många småstäder.

Men också i övrigt råda i många städer speciella undantagsförhållanden, som den icke lokalkunnige icke kan känna till och som kunna mer eller mindre förklara vissa av de konstellationer, som här nedan påvisas.

Med alla dessa inskränkningar må nu de resultat fastställas, som kunna avläsas av statistiken. Det behöver icke påpekas, att härvid uteslutande de statistiska resultaten själva dikterat slutsatserna, medan bearbetaren endast objektivt meddelar dessa resultat.

Om vi som en gynnsam konstellation betrakta, att indrivningsverksamheten uppvisar

1. ett relativt högt antal indrivningar per anställd,
2. ett relativt högt indrivningsbelopp per anställd,
3. relativt låga indrivningskostnader per indrivningsbelopp, och

4. relativt lågt genomsnittligt lönebelopp per anställd,

så finns det endast en stad av de undersökta 35 städerna, som uppfyller alla dessa 4 villkor, nämligen Stockholm, som i de undersökta 4 fallen är nr 4, nr 1, nr 1, respektive nr 2.

Detta resultat är i viss mån överraskande, då som redan omnämnts vissa moment kunna påvisas, som äro ogynnsamma för Stockholm. I Stockholm förekomma relativt många fall av skönstaxering, som efter all erfarenhet äro särskilt tidskrävande för indrivningsarbetet. Vidare är Stockholm också hamnstad med de speciella svårigheter för indrivningsarbetet, som detta medför. De stora avstånden inom staden göra vidare indrivningsarbetet mera tidskrävande, även om några andra städer ha t. o. m. något längre avstånd än Stockholm.

Men mot allt detta står nu, att stordriftens fördelar kunnat utnyttjas i Stockholm med långt gående mekanisering, arbetsfördelning, som tillåter användande av billigare arbetskraft, specialister, som kunna sättas in för bearbetande av vissa svårare indrivningsfall, för organisationsuppgifter etc.

Vid sidan av Stockholm kunna endast ytterligare 3 städer nämnas, som i 2 av de 4 nämnda momenten ha gynnsam placering, nämligen

Uddevalla (nr 2 och nr 2) i fallen 1 och 3,

Katrineholm (nr 4 och nr 4) i fallen 1 och 3,

Falköping (nr 3 och nr 1) i fallen 3 och 4.

Härvid bör dock erinras om statistikens osäkerhet i de mindre städerna, vad angår här undersökta relationer.

Vad nu angår de negativa fallen, så äro dessa kännetecknade av

1. ett relativt lågt antal indrivningar per anställd,
2. ett relativt lågt indrivningsbelopp per anställd,
3. relativt höga indrivningskostnader per indrivningsbelopp, och
4. relativt högt genomsnittligt lönebelopp per anställd.

Det finns ingen av de undersökta 35 städerna, i vilken alla dessa ogynnsamma moment sammanfalla.

Men det finns 3 städer, i vilka 3 av dessa ogynnsamma moment samtidigt föreligga, nämligen

Motala (nr 1, nr 3 och nr 3) i fallen 1, 2 och 3,

Kalmar (nr 3, nr 1 och nr 1) i fallen 1, 2 och 3,

Karlskrona (nr 2, nr 2 och nr 2) i fallen 1, 2 och 3.

TVå av de ogynnsamma momenten föreligga i

Skövde (nr 4 och nr 4) i fallen 1 och 3.

Vi upprepa, vad som ovan sagts, att statistiken för mindre städer kan påverkas av tillfälliga moment, varjämte den icke lokalkunnige givetvis bör vara återhållsam i sina omdömen.

Att 3 dylika ogynnsamma konstellationer samtidigt konstaterats i dessa städer må delvis också ha inre sammanhang. Det synes dock icke obefogat, att en prövning företogs, om organisatoriska förbättringar av det ena eller andra slaget där skulle kunna genomföras.

Den ogynnsammaste konstellationen föreligger därvid för Kalmar, som har den högsta procentsatsen lönekostnader i förhållande till indrivningsbeloppet (35,1 %) och samtidigt det lägsta indrivningsbeloppet

per anställd (32.928 kr.). Vårt diagram visar tydligt de utpräglade utbuktningarna uppåt respektive nedåt för Kalmar. Men det är naturligtvis tänkbart, att ett annat år andra konstellationer därvid kunna framträda.

Det råder en hög grad av parallellitet mellan kurvorna, som ange indrivningen per anställd (————) och indrivet belopp per anställd (— — — —).

De båda kurvorna börja med en hög siffra för Stockholm, sjunka båda till Göteborg, stiga båda till Malmö, stiga ytterligare till Norrköping, sjunka båda till Hälsingborg och vidare till Örebro etc.

Det råder vidare nu hög grad av omvänd parallellitet mellan de kurvor, som ange beloppet indrivningar per anställd (— — — —) och % lönekostnader i förhållande till indrivningsbeloppet (- - - - -).

Kurvorna börja högt respektive lågt för Stockholm. Den låga kurvan stiger och den höga sjunker till Göteborg. Den motsatta utvecklingen konstateras till Malmö, vilken utveckling fortsätter till Norrköping. Ett undantag utgör utvecklingen till Hälsingborg, då båda kurvorna gå parallellt. Men kurvorna till Örebro gå återigen i motsatt riktning etc.

Något klart samband mellan lörens relativa höjd och t. ex. antal indrivningar per anställd kan icke fastställas. Det finns exempel på att högre lön sammanfallit med högre antal indrivningar per anställd (Malmö, Norrköping, Uppsala, Linköping), men också det motsatta förhållandet kan påvisas med högre lön och ett lägre antal indrivningar per anställd (Göteborg, Gävle, Lund, Luleå). Ett ackordlöneavtalsinslag i lönen skulle antagligen få tendensen att framkalla en dylik parallellitet mellan de båda kurvorna, men detta

problem skall här icke vidare undersökas. Det skall blott påpekas, att den kurva, som utvisar lönekostnaderna per anställd, visar mycket större jämnhet med mindre utslag uppåt och nedåt än de övriga kurvorna.

Därmed äro de allmänna sammanhang klargjorda, som exaktare kunna fastställas i korrelationsberäkningar, vilka av nämnt skäl här icke användas.

Sätter man återigen de här undersökta problemen i förhållande till 1.000 innevånare i respektive städer, får man följande relationer, som i flera punkter avvika från de hittills fastställda.

Indrivna poster per 1.000 innevånare :
Maximum: Stockholm 102, Sundsvall 94, Göteborg 89, Karlstad 82.

Minimum: Linköping 46, Katrineholm 46, Skellefteå 48, Motala 52.

Indrivet belopp per 1.000 innevånare :
Maximum: Stockholm 33.448, Uddevalla 25.043, Sundsvall 21.472, Katrineholm 20.784.

Minimum: Linköping 9.075, Kalmar 10.055, Motala 11.014, Eskilstuna 11.515.

Antal anställda per 1.000 innevånare :
Maximum: Göteborg 0,385, Sundbyberg 0,360, Karlskrona 0,359, Östersund 0,357.

Minimum: Katrineholm 0,151, Linköping 0,153, Landskrona 0,166, Nyköping 0,183.

Lönekostnader per 1.000 innevånare :

Maximum: Östersund 4.564, Sundbyberg 4.330, Karlskrona 4.070, Göteborg 4.052.

Minimum: Linköping 1.692, Katrineholm 1.903, Västerås 2.149, Eskilstuna 2.196.

Det måste fastställas, att i dessa fall icke så utpräglat gynnsamma respektive ogynnsamma förhållanden framträda, som

i de förut anförda beräkningarna och att båda beräkningsmetoderna komplettera varandra och gemensamt ge en bild av hela läget.

Vi finna dock i denna andra uppställning flera av våra tidigare resultat bekräftade. Även i förhållande till folkmängdens storlek har sålunda

Stockholm: ett relativt högt antal indrivna poster och ett relativt högt indrivet belopp.

Motala: ett relativt lågt antal indrivna poster och ett relativt lågt indrivet belopp.

Kalmar: ett relativt lågt indrivet belopp.

Men vissa nya konstellationer framträdde. Sålunda har Linköping i förhållande till folkmängden:

Ett relativt lågt antal indrivna poster.

Ett relativt lågt indrivet belopp.

Ett relativt ringa antal anställda.

Relativt låga lönekostnader.

Linköping är i dessa hänseenden nr 1, nr 1, nr 2 och nr 1 nedifrån räknat. Men också i detta hänseende gälla alla de inskränkningar, som förut anförts.

Det är näraliggande att förmoda, att ett orsakssammanhang föreligger mellan dessa företeelser, så att en ringa personal fört till det relativt ogynnsamma indrivningsresultatet.

En nästan likartad konstellation föreligger i Katrineholm:

Ett relativt lågt antal indrivna poster.

Ett relativt ringa antal anställda.

Relativt låga lönekostnader.

Katrineholm är i dessa hänseenden nr 2, nr 1 och nr 2 nedifrån räknat.

Däremot är det indrivna beloppet per 1.000 innevånare i Katrineholm särskilt högt. Vi erinra dock om att här ovan Katrineholm i vissa hänseenden hade en gynnsam placering.

Vidare fastställes, att Göteborg i för-

RIKSDAGEN

Sommarriksdagen — B-riksdagen — medförde icke några märkligare beslut i fråga om beskattningen.

Skattetrycket blir oförändrat under det kommande budgetåret. Den statliga inkomstskatten för fysiska personer skall sålunda även för nästa år beräknas efter ett uttag av 100 procent.

Bolagsskatten kom under debatt i följd av väckta motioner med yrkande om dess

sänkande till den tidigare nivån. Riksdagen avvisade en sänkning för närvarande med motivering bl. a. att avmattningstendenserna i konjunkturen inte ännu ger anledning till omläggning av finanspolitiken.

B-riksdagen fortsätter i oktober och kommer att behandla förslaget till kvarlåtenskapsskattens avskaffande m. m. ävensom alla de motioner rörande olika

hållande till folkmängden har ett högt antal anställda och höga lönekostnader (nr 1 respektive nr 4 uppifrån). Men däremot står också ett högt antal indrivna poster i förhållande till folkmängden.

Sundsvall, som efter förra beräknings sättet hade en rätt gynnsam placering har också i förhållande till folkmängden ett högt antal indrivna poster och ett högt indrivet belopp (nr 2 respektive nr 3 uppifrån).

Det vore naturligtvis ytterst önskvärt, om man följande år fortsatte med detta slags statistik, enär uppgifter, som endast finnas för ett enda år måste innebära ett osäkerhetsmoment, då tillfälliga inflytanden under detta år kunna ha framträtt. Denna allmänna reservation måste också göras, vad angår alla här ovan fastställda relationer.

En enskild förening kan naturligtvis icke ha förutsättningar att i alla fall få fram de statistiska uppgifter som krävas. Vi vilja på inget sätt underskatta det initiativ, som stadsfogdeföreningen har tagit, vars höga värde denna undersökning tvärtom just velat visa. Men vi antaga, att Riksräkenskapsverket skulle ha större möjligheter att erhålla fullständiga uppgifter av detta slag. Det bör också ligga i städernas eget intresse att lämna dylika uppgifter för att få möjlighet att jämföra den egna stadens läge med andra städer i liknande position. Detta lyckas bättre, ju fullständigare de uppgifter äro, som härvid kunna jämföras. Indrivningsverksamheten har särskilt svåra praktiska uppgifter att lösa och det skulle därför vara mycket önskvärt få den fullständiga statistik, som tillåter ett sakligt bedömande härav.